

In memoriam
Bert Altena

11 juli 1950 – 3 oktober 2018

Op 3 oktober 2018 overleed Bert Altena. Bert was niet alleen mijn oud-docent en leermeester, maar ook een vriend en kameraad. De naam Bert Altena kwam ik voor het eerst tegen toen ik me in de jaren negentig abonneerde op *Buiten de Orde* en *De AS*. Voor *Buiten de Orde* schreef hij wel eens een boekbespreking en voor *De AS* door de jaren heen enkele tientallen artikelen over mensen die hem inspireerden, zoals Domela Nieuwenhuis, Michael Bakoenin en Arthur Lehning, maar ook over het NAS, de Internationale, over de rol van anarchistische bibliotheken, en over nog veel meer.

In diezelfde tijd kocht ik het boekje *Tussen anarchisme en sociaal-democratie*, waarin de tekst 'Het Revolutionaire Kommunisme' van Christiaan Cornelissen werd ingeleid door Bert en door Homme Wedman. Het was mijn kennismaking met wat later het anarcho-syndicalisme is gaan heten. Hun poging om Cornelissen uit de vergetelheid te trekken en hem te herwaarderen als een van de belangrijkste grondleggers van het revolutionair syndicalisme lijkt met de kennis van nu helaas te zijn mislukt.

Tijdens mijn studie geschiedenis in Amsterdam ontdekte ik dat Bert in Rotterdam een werkcollega zou geven over anarchisme als sociale beweging. Ik melde me daarvoor aan en Bert vond het van zijn kant prettig om te horen dat er speciaal iemand uit Amsterdam was gekomen voor zijn colleges (de meeste studenten die het vak volgden deden het voor de studiepunten die zij nog hadden open staan). De prachtige verhalen van Bert over het ontstaan van anarchisme in Frankrijk en zijn droge grappen tussendoor kan ik me nog goed voor de geest halen, al vond ik het ietwat vreemd dat hij na afloop van zijn eerste college als huiswerk het vertalen van Proudhons beroemde citaat 'Etre gouverné' opgaf. Ik maakte het braaf. De Vrije Bond zou deze vertaling jaren later nog gebruiken voor een geïllustreerde poster van dit citaat.

Bert en ik konden het goed vinden en het was dan ook een logische stap om hem te benaderen als scriptiebegeleider. Officieel werd hij mijn tweede lezer, omdat hij van een andere universiteit was, maar in praktijk mijn hoofdbegeleider. Bert was een goede mentor en een strenge docent, al is 'streng' niet het goede woord. Hij

legde de lat hoog, maar de beloning was des te groter wanneer ze eenmaal gepaseerd was, al ging het daar natuurlijk niet om. Het was zijn taak om een onderzoeker van je te maken, en die taak nam hij terecht uiterst serieus. Wie Berts tweedelige proefschrift kent over de arbeidersbeweging in Vlissingen, waarbij het tweede deel 'slechts' bestond uit voetnoten bij het eerste deel, weet dat Bert niet snel akkoord kon gaan met het afronden van een onderzoek voordat alle bronnen geraadpleegd waren. Na maanden geploeterd te hebben zorgde Bert er dan wel voor dat mijn onderzoek werd uitgegeven door dit door te spelen naar Kelderuitgeverij.

Binnen de anarchistische beweging zal Bert vooral bekend zijn vanwege zijn 'bezorging' van de memoires van de Rotterdamse revolutionair Piet Honig, een tekst die Bert van een inleiding, een nawoord, verschillende bijlagen en meer dan tweehonderd voetnoten voorzag. Of misschien van het boek over wat Bert de 'anonieme arbeider' A.J. Lanser noemde, en misschien ook zijn 'bezorging' van de familiecorrespondentie van Domela Nieuwenhuis. 'Bezorgen' heet dat. Alsof hij de teksten en brieven gevonden had en deze afleverde bij de uitgever. Iets waarmee Bert zijn eigen monnikenarbeid naar de achtergrond wist te schuiven, want hij was een bescheiden mens.

Sommigen kennen Bert misschien ook wel van het Ferdinand Domela Nieuwenhuis Fonds waarvan hij als secretaris een van de drijvende krachten werd. Als wandelende Domela-encyclopedie (vergaderingen zonder Bert kwamen niet vaak voor, maar als hij er niet was waren we een stuk sneller klaar omdat er niet voortdurend met Domela-citaten en -feitjes werd gesmeten) gaf hij de jaarlijkse rondleiding door het museum in Heerenveen. Om het voortbestaan van het Fonds te verzekeren en het van nieuw of wat jonger bloed te voor zien, had Bert mij gevraagd of ik wilde deel uitmaken van het Fonds. En of ik daar nog meer mensen voor wist. Hij vond het daarbij belangrijk dat het Fonds het contact met de beweging niet zou verliezen.

Bert zou een van de belangrijkste historici van Nederland worden op het gebied van het anarchisme en de vroege arbeidersbeweging. Zijn baan als universitair docent aan de Erasmus Universiteit in Rotterdam

bood hem ongetwijfeld deze mogelijkheid, al bleef er juist vanwege de universaliteit vaak ook vaak werk liggen omdat Bert een door hemzelf geschreven handboek weer moest herschrijven voor een nieuwe druk, of naar het Duits moest vertalen.

Op wetenschappelijk gebied was Bert actief in allerlei netwerken van historici en andere academici die zich met de bestudering van het anarchisme of andere radicale sociale bewegingen bezig hielden. Hij publiceerde regelmatig in internationale wetenschappelijke tijdschriften en sprak op of organiseerde conferenties en werkte daarbij nauwe samen met mensen als Ruth Kinna en David Berry.

Bert was beslist geen anarchist die zich had teruggetrokken in zijn ivoren toren van de wetenschap en het anarchisme uitsluitend als studieobject beschouwde. Hij deelde zijn kennis niet alleen graag met jongere mensen uit de anarchistische beweging, hij beschouwde dit ook als zijn plicht. Dit bleek niet alleen uit zijn publicaties in *De AS* en *Buiten de Orde*, maar ook uit het feit dat hij regelmatig optrad als spreker tijdens door anarchistengearganeerde boekenbeurzen en activiteiten. De presentaties van zijn meest recente boeken vonden dan ook stevast plaats in het Fort van Sjakoo. De laatste jaren nam Bert ook deel in de Solkacommissie van de Vrije Bond.

Vanwege een wond aan zijn voet belandde Bert in het ziekenhuis. Hij genas maar moeizaam en bleek uiteindelijk ongeneeslijk ziek. Op 3 oktober overleed hij. 2019, het grote Domela-herdenkingsjaar, zou hij niet meer meemaken. Bert werd op 11 oktober gecremeerd op het Westerveld in Driehuis, waar Domela hem bijna honderd jaar geleden voorging. Misschien is hiermee één van zijn laatste wensen in vervulling gegaan...

Bert, we zullen jou en je inzet, je humor en je kennis enorm gaan missen.

– door Dennis de Lange